

Anyám tyúkjá (1)-(2)

DIGITÁLIS TYÚK

OKTATÁSI PROJEKT

Babits Mihály:

Esti kérdés

A 'DIGITÁLIS TYÚK' OKTATÁSI PROJEKTRŐL

Az Örkény Színház 2014-ben mutatta be „a magyar irodalom kötelező verseit” megszólaltató *Anyám tyúkjá (1)*, majd 2017-ben az *Anyám tyúkjá (2)* című előadást. Mindkét produkció évek óta repertoáron van, a siker azt mutatja, hogy a közönség szeret ebben a formában találkozni a jól ismert versekkel.

A Digitális tyúk akkor búj ki a tojásból, amikor Magyarországon a COVID-19 vírus miatt elindult “a tantermen kívüli, digitális munkarendű oktatás”, és megnőtt az igény az online mozgósítható tanulási lehetőségek iránt.

A Digitális tyúk “válogat a kendermagban”: felcsippent egyet-egyét a két előadásban elhangzó mintegy 150 vers közül, mi pedig felidézzük a vershez kapcsolódó olvasási élményeinket, és ismét ránézünk a színpadi törtémesre...

A színházi élmény megidézéséhez a két előadás premierjén rögzített, egykamerás felvételeket használjuk, amelyek eredetileg a színház archívuma számára készültek, és természetesen nem vetekedhetnek egy profi színházi közvetítés technikai színvonalával. Az élő színpad varázsával sem vehetik fel a versenyt. A játék, a gondolkodás során tehát mozgósítjuk a színházi emlékeket. És persze a képzeletünket, ami nélkül a színház sem tudna hatni ránk soha.

HOGY ÉL A VERS A SZÍNPADON?

Várady Szabolcs költő, a két produkció verseinek válogatója a Magyartanárok Egyesülete és az Örkény Színház közösen megrendezett konferenciáján¹ [Hogy él a vers a színpadon?](#) címmel tartott előadást. Ezt a címet vesszük kölcsön, és az ő gondolatmenetét használjuk sorvezetőnek, amikor egy-egy vershez közelítünk.

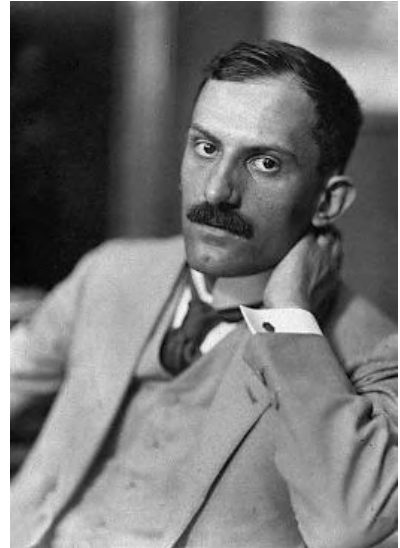
Az *Anyám tyúkjá (1.)* és az *Anyám tyúkjá (2.)* két önálló színdarab, amelyeknek – ahogy Várady Szabolcs fogalmaz – a párbeszédbe elegyedő versek a szereplői. Az egy-egy láncolatra felfűződő versek egymással folytatott beszélgetését természetesen csak a színházba látogató néző tudja meghallgatni. A szemezgetéssel azonban megpróbálunk néhány versszereplőnek külön-külön is mélyen a szemébe nézni...

¹ A konferenciáról bővebben: [>>> A színház iskolája 3](#)

BABITS MIHÁLY

ESTI KÉRDÉS

Midőn az est, e lágyan takaró
fekete, síma bársonytakaró,
melyet terít egy óriási dajka,
a féltett földet lassan eltakarja
s oly óvatossan, hogy minden fűszál
lágyleple alatt egyenesen áll
és nem kap a virágok szirma ráncot
s a hímes lepke kényes, dupla szárnyán
nem veszi a szivárványos zománcot
és úgy pihennek e lepelnek árnyán,
e könnyű, síma, bársonyos lepelnek,
hogy nem is érzik e lepelt tehernek:
olyankor bárhol járj a nagyvilágban,
vagy otthon ülhetsz barna, bús szobádban,
vagy kávéházban bámészan vigyázd,
hogy gyujtják sorban a napfényű gázt;
vagy fáradtan, domb oldalán, ebekkel
nézzed a lombon át a lusta holdat;
vagy országúton, melyet por lepelt el,
álmos kocsisod bóbiskolva hajthat;
vagy a hajónak ingó padlatán
szédülj, vagy a vonatnak pamlagán;
vagy idegen várost bolygván keresztül
állj meg a sarkokon csodálni restül
a távol utcák hosszú fonalát,
az utcalángok kettős vonalát;
vagy épp a vízi városban, a Riván,
hol lángot apróz matt opáltükör,
merengj a messze multba visszárván,
melynek emléke édesen gyötör,
elmúlt korodba, mely miként a bűvös
lámpának képe van is már, de nincs is,
melynek emléke sohse lehet hűvös,
melynek emléke teher is, de kincs is:
ott emlékektől terhes fejedet
a márványföldnek elcsüggesztheted:
csupa szépség közt és gyönyörben járván
mégis csak arra fogsz gondolni gyáván:
ez a sok szépség mind mire való?
mégis csak arra fogsz gondolni árván:
minek a selymes víz, a tarka márvány?
minek az est, e szárnyas takaró?
miért a dombok és miért a lombok
s a tenger, melybe nem vet magvető?
minek az árok, minek az apályok
s a felhők, e bús Danaida-lányok
s a nap, ez égő szizifuszi kő?
miért az emlékek, miért a multak?
miért a lámpák és miért a holdak?
miért a végét nem lelő idő?
vagy vedd példának a piciny fűszálat:
miért nő a fű, hogyha majd leszárad?
miért szárad le, hogyha újra nő?

ÖRKÉNY SZÍNHÁZ – IRAM

A **Digitális tyúk** projekt stábjá:

Koncepció és szövegek: **HUDÁKY RITA**
Videó: **SZAKÁCS ESZTER**
Pedagógus konzulens: **IVÁNYI-SZABÓ RITA**
KODÁCSI BOGLÁRKA

<https://iram.orkenyszinhaz.hu/digitalistyuk/>

2020

A VERS SZÍNPADA – GONDOLKOZZ VELÜNK!

VERSOLVASÁS ELŐTT

- Mi jut eszedbe az *Esti kérdés* címről? Ki és milyen helyzetben tesz fel egy “esti kérdést”? Mi lehet a kérdés tartalma? Fogalmazz meg néhány lehetőséget!

VERSOLVASÁS UTÁN

Mielőtt megnézed az *Anyám tyúkja (1)* premierjén készült felvételt, érdemes előzetesen is elmélyülni a szövegben. Hogyan elevenedik meg a vers a képzeleted színpadán?

Gondolatébresztőként [Várad Szabolcs Hogy él a vers a színpadon?](#) című esszejéből emelünk ki részleteket. A szöveget teljes egészében [ITT](#) olvashatod el.

1 ‘értelem és forma’

“Vita tárgya olykor, hogy mi jobb: olvasni a verset vagy hallgatni? Továbbá, hogy ha elmondják, elszavalják, mit kell benne hangsúlyozni: a formát vagy az ‘értelmet’? Itt persze mindjárt az a kérdés is felmerül, hogy mi a vers értelme.” – [írja Várad Szabolcs. >>>](#)

“A költők rendszerint a formát hangsúlyozzák. Vagy mondjuk óvatosabban: hangsúlyozzák a formát. Ahogy olykor a szemükre vetik: kántálnak /.../ úgy tetszik, számukra az a vers legfőbb tartalma, hogy formája van” [>>>](#)

- Az olvasás végeztével próbáld meg – újraolvasás nélkül – felidézni a vers nyitóképét, majd további képeit, motívumait! Miért nehéz ez a feladat?
- Okoz-e megértési nehézséget a szöveg? Ha igen, hol és miért? Ezen a ponton (vagy ezeken a pontokon) végül mi segít a megértésben?
- Mit gondolsz Babits Mihály versének a *formájáról* és az *értelméről*? Összhangot vagy szembenállást érzékel a forma és az értelem (jelentés) között? Melyik ragadja meg inkább a figyelmedet az olvasáskor?
- Babits néhány szó esetében (például *óvatossan*, *fűszál*, *egyenessen*) eltér a szokásos helyesírástól. Mi lehet ennek az oka?

2 ‘indulatmenet’

“A versek szerkezetének megjelölésére Füst Milán az ‘indulatmenet’ szót használta. /.../ a crescendókat, decrescendókat figyelve a vers zenei leképezése sem tűnik lehetetlennek.” [>>>](#)

- Milyen az *Esti kérdés* “indulatmenete”? Hogyan kottáznád le, esetleg rajzolnád meg (vagy ábrázolnád más módon) a lélekben bejárt út íveit?
- Hol érzel feszültséget a szövegben? Mi okozza? Hol nő, és hol csökken a feszültség?

3 'mint a műfordító'

[A színész] “természetesen az ellenkező irányból, kívülről közelít a vershez.² Tevékenységét Babits [...] a műfordítóéhoz hasonlítja: úgy egyensúlyoz a vers zenéje és értelmi menete közt, mint a műfordító. Amit elveszít a vámon, azt megnyerheti a réven: a saját eszközeivel, a saját egyéniségéből végül is teljes, új műalkotást tud létrehozni, »amely – mondja Babits – nem azonos a költő művével, de nem is egészen idegen attól.«” >>>

• Válassz versmondót az általad ismert színészek közül! Milyennek képzelned el az ő előadásában Babits versét? Az előadó személye (kora, neme) hogyan befolyásolja, esetleg változtathatja meg a vers jelentését?

4 'a vers színpada'

“Némi túlzással azt mondhatnánk, a vers színpadán a szavak a szereplők, a cselekmény az egymáshoz való viszonyuk, konfliktusaik és egymásra találásaik, valamint – nem utolsósorban – formába rendeződésük története. [...]

Babits [...] arról beszél, hogy a szavaló nemcsak olyan, mint a fordító, hanem olyan is, mint az illusztrátor: képet társít a szöveghez. Ahogy egy regény illusztrátora a szavakban megjelenített szereplők testi valóját mutatja meg, úgy a vers előadójának élő hangja, arckifejezése, mozdulatai is mást tudnak és mást kénytelenek megfogni a valóságból, mint amit a költő a saját eszközeivel, a szavakkal létrehoz. »Mert más az érzés drámai oldala – mondja Babits –, mint a lírai: és az előadó, éppen eszközeinél fogva, akarva, nem akarva kényszerül ezt a drámai oldalt is kidomborítani.«” >>>

• Hányféleképpen kezdhető el a vers előadói szempontból?

Társíts különböző, például:

– nyugodt, harmonikus

– vagy fojtott, feszült

érzelmi állapotokat a vers elejéhez!

Melyik hogyan befolyásolja a versmondást, hogyan hat a vers egészének értelmezésére?

„Egy ilyen színházi este pedig többek közt arról is szól, hogy a versnek – és itt megint Babitsra utalnék vissza – van drámai oldala is, a lírai mellett. Gyakran szól valakihez vagy akár valamihez, Orbán Ottó a magyar népdalhoz, Csokonai a reményhez, vagy éppen önmagát szólítja meg a költő, és persze az olvasót mindenképpen [...]” >>>

• A színpadon elhangzó versek tehát értelmezhetők rövid minidramaként is. Milyen eszközökkel érheti el a színész, hogy a lírai szövegből drámai szöveg, kis jelenet váljék? Legyenek-e a versmondón kívül is színészek a színpadon? Kihez beszéljen a színész? Valakihez a színpadon? Önmagához? A közönséghez?

² A költőkkel szemben, akik – Várady Szabolcs elemzése szerint – saját verseik elmondása során gyakran inkább „belülről”, a forma felől építkeznek.

MIT MOND A TANÁR?

Milyen az a “feltartóztatlan és tagolatlan áradás” avagy “rendezett zúdulás”, amely a vers szépségét adja? – erre a kérdésre (is) válaszol a Magyar tanárok Egyesülete videójában Arató László, az ELTE Radnóti Miklós Gyakorlóiskola tanára.

<https://youtu.be/7X-Uw-E4PC8>

A videón kívül ajánljuk még S. Varga Judit és Molnár Cecília [A költészet nyelvtana – a nyelvtan költészete](#) című taneszközét, amely részletesen foglalkozik a verssel. A tanulói munkatankönyv és tanári útmutató is letölthető: [INNEN >>>](#)

MEGNYUGTATÓ, AZTÁN MÉGIS NYUGTALANÍTÓ...

• 'a vers egy lehetséges tartalmi vázlata'³

- 1. rész (1-12. sor, *Midőn ... tehernek*)

Az est képe egységes, átfogó és megnyugtató világállapot ír le: a sötétségben láthatatlanná váló létezők festményszerűen láttatott (azaz elmesélt), részletgazdag valósága nincs veszélyben. A dajka képe transzcendens támaszra, anyai gondoskodásra utal.

- 2. rész (13-28. sor, *olyankor ... opáltükör*)

A személy azonban világba vetettséget, a takaró alatti védettség helyett kiszakadást, otthontalanságot él meg. Filmszerűen egymás mellé rendelt, alternatív helyszíneken bukkan fel, látását mesterséges fénypontok, fényforrások támogatják.

- 3. rész (29-34. sor, *merengj ... kincs is*)

A külső látás felől a belső látás – és vele az emlékezés, az önvizsgálat – felé fordul a figyelem.

- 4. rész (35-53. sor, az *ott* szótól a vers végéig)

A melankólia állapota: az emlékezés megőrzi az esztétikai benyomásokat, az értelmező személyesség felismeri a sokféleséget a világban. Csakhogy a vers elején ábrázolt megnyugtató biztonság közben odavész, a transzcendens világmagyarázat hiánya miatt a kérdések nyugtalanítóan nyitottak maradnak.

ÍROTT VERS ÉS MONDOTT VERS

1 'Hány mondat?'

Az *Esti kérdés* elemzésekor szinte mindig felmerül a kérdés, hogy hány mondatból áll ez a vers. Babits bravúros mondatszerkesztése szándékos bizonytalanságban tartja az olvasót, és az íráskép sem igazít el egyértelműen: a sorok végén hatszor találunk kettőspontot, ötször pontosvesszőt (azaz a ponthoz képest félerős zárást képviselő írásjeleket), tíz sort pedig kérdőjel zár –, de minden sor elején kisbetűvel folytatódik a vers, ami még a kérdőjelektől is megvonja a mondatzáró szerepet.

³ [Bókay Antal Babits korai poétikája és az Esti kérdés](#) című tanulmánya alapján

In: [A tizenkét legszebb magyar vers 4. Esti kérdés](#). Szerk. Fűzfa Balázs, Savaria University Press, Szombathely, 2009 >>>

2 'Várakozás, kettős figyelem (1)'

A vers első szava egy olyan nyitás, ami előrevetíti a saját zárlatának feltételét: *midőn* (=amikor) → *olyankor*.

Amikor az est leszáll, stb. ..., nos akkor mi történik?

A befogadónak meg kell osztania a figyelmét: nem adhatja át magát teljesen az estéről szóló – önmagában is bonyolult, festményyszerű – leírásnak, mert emlékezetében kell tartania, hogy ez a rész egy majdani, beígért információ előszobája csupán. Az egyre hosszabban kitarított befejezetlenség és várakozás folyamatosan növeli a feszültséget.

A feloldás (*olyankor*) csak a vers 13. sorában következik be.

3 'Várakozás, kettős figyelem (2)'

De nem az következik, amit várunk. Ha a feloldást ígérő szót a képletes előszobából továbbvezető ajtónak tekintjük, akkor ezen az ajtón átlépve egy másik, még nagyobb előszobában találjuk magunkat: zárlat helyett ugyanis újabb nyitás következik: *bárhoz* → *ott*.

Olyankor bárhoz járj a nagyvilágban, stb. ..., nos (akkor és) ott mi történik?

Bezárulás helyett máris újra- (még nagyobbra) nyílik tehát a feszültségolló. A szöveg "újabb feltételt támaszt": az idő mellett a helyről is mondanivalója van, mielőtt megadná a feloldást. Még hosszabban, újabb 22 soron át, egészen a 35. sorig kell várni. A befogadó továbbra is kénytelen fenntartani a megosztott figyelmet. Ha belefeledkezne az éppen elé tárt tartalomba, akkor elveszítené a fonalat.

4 'A válasz: a kérdés'

A 35. sort indító *ott* szó után végre megszűnik az extrém hosszan fenntartott feszültség. Megérkezik a válasz, amit röviden a következőképpen lehet összefoglalni:

(amikor eljön az este, bárhoz is vagy és bármit is csinálsz,) → csüggedt, melankolikus hangulat lesz úrrá rajtad, és az a megválaszolhatatlan kérdés foglalkoztat, hogy vajon mire való az élet sok szépsége...

Az utolsó rész az eddigi feszültségfokozás kisütéseként is megélhető. Végre nem terheli várakoztatás és kettős figyelem a befogadót, aki immár együtt úszhat a szöveggel. A nyelvi szerkezet befogadhatósága felől nézve felszabadító áramlás és indulati energia van abban, ahogy 11 soron át variálódik a létezés céljára, értelmére vonatkozó kérdés.

Ellentmondásos helyzet ez, mert a kérdés általában maga a nyitás, a várakozást keltő gesztus, aminek feszültségkeltő erejét az sem csökkenti, ha az adott kérdés éppenséggel megválaszolhatatlan.

Az *Esti* kérdés különleges bravúrja az az intenzív előzetes igénybevétel és feszültséget generáló várakoztatás, amely után a befogadó – paradox módon – akár zárlatnak, célba érésnek is érezheti az – egyébként nyitva maradó – kérdések áradó sorát. Annál is inkább, mert lendületesen önmagát hergeli a szöveg: egyre nagyobb tétet tesz, egyre nagyobb, szebb, jelentősebb létezőket nevez meg, egészen a mitológiáig, az égitegekig, a "végét nem lelő idő"-ig.

5 'Az igazi zárlat'

A "Vagy vedd példának a piciny fűszálat" – sor váratlanul és előzmény nélkül bontja meg a mindeddig matematikai pontossággal épített, bonyolult szerkezetet. A 'vagy' kötőszó és a vele bevezetett felszólító igealak ugyanis nem kapcsolódik semmihez:

1) Nem kapcsolódik korábbi, hasonlóan tűnő szerkezeti egységhez. A 'vagy' kötőszó és a felszólító mód ugyan ismerős a 13-34. sorig tartó részből, de ez becsapós érzés. Egyrészt az ebben a részben lévő felszólító módú igealakok a megengedő mellékmondat kifejezőeszközei, és nem valódi felszólítások ('bárhon járj' = bárhon jársz, 'vagy merengj' = vagy merengsz, stb.). Másrészt pedig a befejezés nem lehet folytatása a korábbi 'vagy'-sorozatnak, amit szerkezetileg lezárt az 'ott' szóval elindított főmondat.

2) Nem kapcsolódik logikailag a közvetlen előzményhez sem: a vers végi felszólítás előtt a megszólított alanyhoz tartozó ige egy kétszeresen is megerősített, jövő idejű, kijelentő módú állítás: "arra fogsz gondolni". Ez nem felszólítás és nem választható cselekvés, hanem tényállítás. Nincs tehát olyan előzetes javaslat, amelyhez képest értelmezhető lenne egy 'vagy' kötőszóval felkínált alternatív cselekvés.

Így nézne ki a szigorú logikával szerkesztett a mondat:

arra gondolj, hogy... VAGY vedd példának...

Ehelyett ezt a (logikailag hibás) szerkezetet kapjuk:

arra fogsz gondolni, hogy... VAGY vedd példának...

Az élő, szóbeli kommunikációban természetesen gyakran előfordulnak ilyen váltások, és a beszélgetőpartnertől elvárható, hogy rugalmasan értelmezze a mondanivalót, alkalmazkodjon a nyelvi szerkezet ugrásához.

Az írástól azonban szigorúbb szerkesztést várunk el.

Az *Esti kérdés* pedig a művészi koncepció részévé teszi a problémát, és hosszú folyamatban építi ki az extrém elvárást a szöveggel szemben. Egy szélsőségesen bonyolult, mérnöki matematikával kidolgozott, a nyelvi szerkesztési lehetőségek határhelyzetéig vitt nagyszerűen dolgoztatja a befogadót 50 soron át. Olyan nyelvi építményben kell tájékozódunk, amelynek a túlpontos megszerkesztettségéhez eddig nem férhetett kétség. És ezt az építményt, a szerkezet olvasásának ezt a konszenzusát rúgja fel a szöveg az utolsó három sorra.

A gesztus nagyon erős.

- a szóbeliség lezsersége (a kimódolt írott szerkezet után)
- a vers eleji pici és egyszerű fűszál-motívum visszatérése (a jelentős, nagy dolgok után)
- a hétköznapi, sőt gyermekien egyszerű fogalmazás (a létigét kihagyó, archaikus-emelkedett "miért a holdak?" típusú szerkezetek után)

Mindez együtt egy hirtelen befékezés: az egész kompozíció ironikus függeléke, utóirata – nem vonja vissza, nem tagadja meg, de tört fénybe helyezi az eddigi ambiciózus építkezést.

6 'Olvadni vagy hallgatni?'

["Vita tárgya olykor, hogy mi jobb: olvasni a verset vagy hallgatni?" – kezdi Várad Szabolcs az esszéjét.](#) Ennél a versnél talán a szokásosnál is nagyobb jelentősége van a kérdésnek.

A fenntartott kettős figyelemről és a mondatszerkezetekben rejlő feszültségről szóló fenti elemzés kizárólag az írott versről születhetett meg. A sorokon át fenntartott kettős figyelem tulajdonképpen hipotézis, valójában az írott szövegben történő ide-oda lépések, ugrások, átkötések segítik az olvasó tájékozódását.

A vers hallgatása közben ilyesmire nincs lehetőség. Olyankor tényleg csak a közvetlen logikai kapcsolatokat tudjuk követni, egyébként pedig átadjuk magunkat a rövid jelentésegységeknek: a sorokban élénk tárt képeknek, közléseknek. A hangzás zeneisége, a ritmus és a rímek is ezt támogatják: hogy ringatózzunk és hanykolódjunk a vers érzelmi hullámvasútján, és eszünkbe se jusson a nyelvi szerkezet kicsüngő fonalvégeit oda- és visszakötögetni, amire egyébként úgyszincs módunk.

Az *Esti kérdés* tehát igazi mintavers a Várad Szabolcs által emlegetett vita szempontjából. Mert saját mondanivalója van az írott-olvasott és a mondott-hallgatott nyelv természetéről, eltérő lehetőségeiről, eltérő esztétikájáról. Talán nem véletlen, hogy Babits Mihály is éppen ezt a verset hagyta ránk két formában: papíron és hangfelvételen.⁴

Hudáky Rita

AZ ESTI KÉRDÉS AZ ÖRKÉNY SZÍNPADÁN

A képre vagy az ikonra kattintva, illetve a link segítségével megnézheted a 2014-es bemutaton készült felvétel részletét, amelyen Szandtner Anna mondja Babits versét.

https://youtu.be/0YG_2Eld3bw

⁴ További tájékozódáshoz: [Reuven Tsur: Babits Mihály: Esti kérdés. A költészet és a versmondás](#)
In: [A tizenkét legszebb magyar vers 4. Esti kérdés. Szerk. Fűzfa Balázs, Savaria University Press, Szombathely, 2009](#)

A SZÍNPAD VERSE – GONDOLKOZZ VELÜNK!

“A versek többségét a költője biztosan nem így mondaná, és nem is ilyennek képzelte el. De azt eddig is tudtuk, hogy a vers annyiszor születik meg, ahányszor elolvassa egy-egy fogékony olvasó” – írja [Várady Szabolcs >>>](#)

• Hogyan hatott rád a versmondás? Okozott-e meglepetést? Volt-e olyasmi, ami kizökkentett vagy ellenkezőleg: érzelmileg erősen bevont?

A felvétel megnézésékor nem szabad elfelejteni, hogy egy színházi est részletét látjuk: a színész nem “semleges” körülmények között kezd a versbe, hanem olyan (a felvételnél nem látható) előzmények után, amelyek ezúttal jelentősen befolyásolják a felütést.

• Milyen ez a felütés? Hasonlít-e a vers elejéhez társított érzelmi állapotok közül valamelyikhez?

• Milyen jelentést hordoz a színész személye, megjelenése, mozgása, testbeszéde?

• Kövesd nyomon a színész által megmutatott “indulatmenetet”! Hogyan értelmezi a verset a hangsúly, a hangerő, a tempó, a beszédmód?

• Milyen jelentést hordoz a színpadi környezet, a többi színész testhelyzete, jelenléte?

ÉRZELMI ÜGY

Zavarba ejtően kezdődik a versmondás. Az egykori színházi néző részese volt az előzményeknek, és a színészekkel együtt érkezett ahhoz a pillanathoz, amelybe az itt megmutatott videó csak bekapcsolódik. A környezetéből kiszakított versmondás azonban önmagában, akár a zavarba ejtő kezdéssel együtt is izgalmas lehet.⁵

“zsúfoltan emocionális, habzsolóan hömpölygő, a fájdalomig sűrű”

(Nemes Nagy Ágnes az *Esti kérdés*-ről)

• **feszültség** Szandtner Anna a cím kimondásakor valószínűleg még egy előző történésre reagál a nevetéssel, a vers első szavai közé pedig hosszú szünetet iktat. Sóhajok közepette, szaggatott lélegzetvétellel, zaklatottan kezdi mondani a szöveget. Egy feldúlt ember festi le a nyugalmasnak, harmonikusnak tűnő esti képet, a külső (szavakkal leírt) állapot és a belső (megélt, pszichés) állapot között súlyos feszültség van. Az empátikus nézőre átragadó feszültség ugyanúgy növeli a befogadói várakozást, bizonytalanságot, mint a magányosan olvasott vers szélsőségesen bonyolított mondatszerkezete – vajon hova, milyen kifejelet (milyen *kérdés*) felé tartunk?

⁵ Az előzmény megtudható a premierről megjelent kritikákból, ám a mostani elemzés szempontjából mellékszál. A kísérlet célja az, hogy önálló értelmezési egységként tekintsünk a kontextusától elszakított felvételnélre.

• **bevonódás** A versmondó nincs egyedül. A színpadon köré gyülekező, felé forduló, együttérző társak figyelik –, ő mégis csak a közönséghez fordul, nekik beszél. Fokozatosan, lassan válik nyugodtabbá. Igazi megkönnyebbülés csak a mondatszerkezet szempontjából is új egységet bevezető olyankor szónál látszik rajta –, a közönséget bevonó gesztusát finom moraj igazolja vissza a nézőtér felől.

• **irónia** Az *olyankor* szó szakaszhatáráként is segít kilépni az első rész feszültségéből, és játékos fordulatot hoz a versmondásba. Az első rész állapotfestése után a szövegben rejlő humor, önirónia élesedik. Az elképzelt helyszínek kitartó listázása önmagában vigasztaló játék, menekülőút a kimondatlan bajból, amit az első rész feszültsége sugall. Az elkomolyodás a múlt, az emlékezés, az önvizsgálat felé forduló 29-34. sor között következik be.

• **elkomolyodás** Az újabb mondatszerkezeti határnál (*ott*, sőt egy kicsi betoldással: *na ott*) ismét – az *olyankor*-hoz visszakötő – leheletnyi játékoság, a közönségnek szóló ironikus kiemelés jelzi a fordulópontot. A színész le is ül, és kicsit előrehajolva, szuggesztív nyomatékkal emeli ki, hogy a szövegfolyam késleltető kanyarai végéhez, bizonyos értelemben célhoz ért:

*ott emlékektől terhes fejedet
a márványföldnek elcsüggesztheted:
csupa szépség közt és gyönyörben járván
mégis csak arra fogsz gondolni gyáván:*

• **a kérdés** A célhoz érés egyúttal a címben ígért kérdés kimondását is lehetővé teszi –, a bevezető rész óta elcsitított, elfedett érzelmi feszültség megint kiszakad: immár az áradó kérdések sorába csatornázva. A robbanó miért, miért, miért ... kérdéssor végén megállás, elfordulás, visszafordulás jelzi az utóirat-szerű befejezést. Ismét közvetlen és személyes a közönség megszólítása: a földre mutató szinte szemrehányásként teszi egyértelművé a "fűszál-példázat" faék-egyszerűségét. A végén a kicsi hümmentés pedig még egy kis makacs érzelmi nyomaték a szavakon túl...

Nemes Nagy Ágnes az *Esti kérdés*-ről: "Az emberi tudat bizonyos fajta működésének képét adja: ráció és emóció, tudat és tudattalan, gát és gátszakítás egymásba gabalyodó, egymáson átfutó grafikonjait."⁶

Hudáky Rita

⁶ Nemes Nagy Ágnes: A hegyi költő. Kairosz Kiadó 1998. p. 49.